

Секція: Актуальні проблеми соціально-економічного розвитку України на сучасному етапі

Нідзельська Тетяна Леонідівна

кандидат економічних наук,

провідний фахівець відділу міжнародних зв'язків

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Досвід розвинених країн свідчить, що кластерний підхід є закономірним способом підвищення конкурентоспроможності країн та їх регіонів. Поглиблення світових інтеграційних процесів та загострення територіальної конкуренції зумовлюють необхідність оновлення механізмів стимулювання розвитку регіонів України, зокрема з урахуванням кластеризації, що для практики вітчизняного державного управління є ще досить новим і малодослідженим.

Важлива роль у переведенні сільськогосподарських підприємств на інноваційні засади економічного зростання належить аграрним кластерам, котрі сприятимуть підвищенню сукупного потенціалу АПК за рахунок формування й розвитку високотехнологічного, інноваційного виробництва, результатом якого буде не лише виготовлення конкурентоспроможної продукції з високою доданою вартістю, а й створення наукоємних робочих місць, будівництво сучасних інфраструктурних об'єктів виробничого й соціального призначення на сільських територіях [2].

Поняття «кластер» у контексті економіки з'явилося в Україні порівняно недавно, але його вже активно використовують у різних сферах. По суті кластер — це об'єднання активних та зацікавлених структур у певній галузі для підвищення конкурентоспроможності продукції, збільшення

прибутковості, мінімізації стримувальних та обмежувальних факторів і розвитку галузі загалом. Кластерна форма організації добре зарекомендувала себе у багатьох країнах, в тому числі і у сфері сільського господарства. В Україні цей напрям також почав розвиватися і набирати обертів. Концептуальною ідеєю формування аграрного кластера є перехід до нової форми взаємовідносин підприємств і влади; орієнтація на розвиток кооперації між учасниками кластера; розуміння конкуренції не як «боротьби за існування», а як «взаємовигідного партнерства»; посилення процесів передавання знань і досвіду [6].

Практика останніх десятиріч свідчить про високий рівень кластеризації економічної діяльності країн світу. Не даремно Е. Тоффлер назвав кластеризацію третьою хвилею ХХІ ст., адже саме кластерна інтеграція сприяла впровадженню інновацій і призвела до підвищення конкурентоспроможності багатьох країн. Приклад багатьох районів, де розташовані кластери, викликав зацікавленість місцевих, регіональних та національних органів виконавчої влади багатьох країн, що мотивувало їх прийняти кластерно-орієнтовану політику. Ступінь кластеризації економічної діяльності достатньо високий. Світовий досвід показав, що кластерний підхід дозволяє підвищити ефективність взаємодії приватного сектора, держави, торговельних та професійних асоціацій, дослідницьких та освітянських закладів в інноваційному процесі. Публікації ряду фахівців стосовно аналізу світових процесів кластеризації свідчать про високу ефективність діяльності кластерних об'єднань, їх визначальний вплив на прискорення економічного розвитку [1].

Досвід країн ЄС свідчить, що кластеризація є однією з умов підвищення конкурентоспроможності економіки регіону й держав. Економіка Фінляндії повністю кластеризована (у ній виділено дев'ять кластерів). Економіка Нідерландів «розбита» на 20 мегакластерів, на основі функціонування яких визначено пріоритети інноваційної політики держави.

У Данії функціонує 29 кластерів, у яких бере участь 40% усіх підприємств країни, які забезпечують 60% експорту. В Австрії діють трансграничні кластери з Німеччиною, Італією, Швейцарією, Угорщиною, активізуються зв'язки з Францією і Великобританією. У Німеччині створено промислові кластери. У Словенії прийнято стратегію зростання конкурентоспроможності промисловості, розроблено програму національного розвитку кластерів. Близько 60 міждержавних, регіональних, національних, громадських організацій об'єднано в Європейський кластерний альянс, який функціонує на основі Європейського кластерного меморандуму [3].

В Україні процес кластеризації здійснюється повільно, оскільки уряд поки що не приділяє цьому належної уваги. Тому сьогодні перед державою і урядом постають такі першочергові завдання щодо кластеризації національної та регіональної економіки:

- забезпечити розробку відповідної законодавчої бази для формування в Україні сприятливих умов для розвитку підприємництва з особливим акцентом на підтримку мережевих структур (кластерів);
- інформувати та підготувати представників державного сектору, ділових кіл і інститутів, що створені для підтримки кластерних та мережних об'єднань, шляхом проведення семінарів і тренінгів з метою більш раціонального розвитку мережевих структур (кластерів);
- прийняти оптимальні рішення щодо об'єднання структур державного та приватного секторів для створення екологічно чистої продукції і екологічно чистого середовища перебування населення;
- підвищити роль у розвитку мережевих структур (кластерів) неурядових, неприбуткових організацій, ділових асоціацій, орієнтованих на формування сприятливого підприємницького середовища; • виступати посередником та каталізатором кластерних ініціатив у різних сферах економіки.

Розробленими, але не затвердженими, залишаються проекти нормативно-правових актів щодо формування засад державної політики у сфері кластеризації економіки. Водночас підтримка розвитку кластерів, у тому числі в аграрному секторі, є одним із пріоритетів регіональної економічної політики. Розвиток аграрних кластерів визнано одним із найважливіших напрямів у стратегіях розвитку багатьох регіонів. Відсутність нормативно-правового регламентування створення кластерної організації виробництва, визнання кластера як самоврядного господарського об'єднання підприємств унеможлиблює поширення на нього існуючих і розробки нових, спеціалізованих програм державної підтримки. Як наслідок, в Україні існують лише поодинокі приклади практичного створення і функціонування аграрних кластерів, які переважно є ініціативою товаровиробників і засновані на основі досвіду, запозиченого ними зі світової практики кластерного розвитку [5].

Ефективність аграрних кластерів, на думку фахівців у галузі економічної науки, зумовлена тим, що їхня природа організаційна в поєднанні спеціалізації та концентрації, які неможливі без інноваційності, тому природа кластерів є інноваційною об'єктивно. Пріоритетним завданням у заданому аспекті позиціонування інноваційних структур є розвиток кластерів у таких сферах, як сільський зелений туризм, органічне виробництво, вузькоспеціалізоване виробництво певного виду продукції, інноваційна діяльність. Аграрні кластери мають низку переваг порівняно з іншими інтеграційними формами та сприяють розвитку галузі сільського господарства [4].

В Україні кластери почали створювати відносно недавно, проте вже є приклади застосування цієї моделі: у Хмельницькій області створили кластер сільського зеленого туризму «Оберіг», який об'єднує 10 агроосель; на Полтавщині реалізують проект кластеру виробників екологічної продукції; у Чернівецькій області створено українсько-румунський «Перший

аграрний кластер» з вирощування плодово-ягідної продукції та розвитку садівництва; в м. Рівне — регіональний агропромисловий інноваційний кластер «Агроінновації», також тут же діє кластер «Натуральне молоко», засновниками якого є 7 сільськогосподарських підприємств Рівненської, Тернопільської та Львівської областей; на Вінниччині утворено переробно-харчовий кластер. Така форма організації добре зарекомендувала себе у багатьох країнах і потрохи входить на наш ринок.

Кластерний підхід є одним із визначальних світових трендів розвитку інноваційно-орієнтованої економіки, особливо в її аграрному секторі. Вважаємо, що спільне розроблення стратегії кластерного розвитку сільського господарства, її належне правове та організаційне забезпечення з урахуванням принципу державно-приватного партнерства та децентралізації може дати позитивний ефект і сприяти активізації запровадження кластерної інноваційної моделі розвитку сільського господарства. Аналіз та узагальнення теоретичних і практичних джерел, присвячених цій проблематиці, дає змогу стверджувати про користь використання кластерного підходу для нарощування й ефективного реалізації сукупного потенціалу агропромислового комплексу України. Перевагами кластерної політики для органів державної влади є можливість комплексно розглядати ситуацію в групі взаємопов’язаних підприємств.

Література

1. Дегтяренко Н. В. Кластерная концепция в инновационном развитии территориально-промышленных комплексов как возможность посткризисного развития / Н. В. Дегтяренко // Модели посткризисного развития стран: анализ и прогноз : Материалы междунар. науч.-практ. конф. молодых ученых и студентов. - 2010. – С. 111–113.
2. Дерій Ж. В. Розвиток аграрних кластерів як організаційно-економічний базис підвищення рівня потенціалу АПК / Ж. В. Дерій, Т. В. Остапенко

// Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2014. - № 4(1). - С. 17-21. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2014_4\(1\)_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2014_4(1)_5).

3. Грядов С.И. Агропромышленный кластер: проблемы и перспективы развития / С.И. Грядов, И.В. Ковалева // Вестник Алтайского государственного аграрного университета. – 2009. - №4. – С. 74-79.
4. Сидоров Я. Державна політика розвитку кластерів як складова частина формування інноваційної моделі сільського господарства: аграрно-правовий погляд / Я. Сидоров // Підприємництво, господарство і право. – 2017. - №2. – С. 115-120.
5. Собкевич О. Щодо державної політики підтримки розвитку аграрних кластерів в Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс] / О. Собкевич. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.niss.gov.ua/articles/760/>.
6. Ульянченко Ю.О. Державне стимулювання розвитку аграрних кластерів [Електронний ресурс] / Ю. Ульянченкою – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2015-1/doc/2/04.pdf>